

Założenia teoretyczne – badanie umiejętności finansowych w PISA 2022

Umiejętności finansowe i szczegółowy zakres pomiaru są zdefiniowane w założeniach badania (*assessment framework*). Założenia te stanowią podstawę do opracowywania i wyboru zadań używanych w badaniu oraz interpretacji wyników. Dla każdego cyklu badania PISA założenia są aktualizowane przez międzynarodową grupę ekspertów (OECD, 2023).

Na potrzeby badania PISA 2022 umiejętności finansowe (*financial literacy*) zdefiniowano następująco:

wiedza i rozumienie pojęć finansowych oraz ryzyk związanych z kwestiami finansowymi, a także umiejętności i postawy niezbędne do stosowania tej wiedzy w celu podejmowania skutecznych decyzji w różnych kontekstach finansowych, poprawy dobrobytu finansowego jednostek i społeczeństwa oraz umożliwienia udziału w życiu gospodarczym (OECD, 2024a, s. 40)¹.

Definicja ta kładzie nacisk na zdolność młodych ludzi do wykorzystania swoich kompetencji w rzeczywistych sytuacjach życiowych związanych z problemami i decyzjami finansowymi. Badanie wykracza więc poza weryfikowanie znajomości faktów i obejmuje także określone umiejętności poznawcze, jak również postawy. W badaniu PISA umiejętności finansowe odnoszą się przede wszystkim do zarządzania własnymi pieniędzmi lub zarządzania pieniędzmi w gospodarstwie domowym, w odróżnieniu od niektórych badań umiejętności ekonomicznych, które obejmują też pojęcia i teorie ekonomiczne, takie jak teorie podaży i popytu czy instytucje gospodarki rynkowej.

W założeniach badania przyjęto, że umiejętności finansowe składają się z trzech wymiarów (zob. OECD, 2023)²:

- **Treści** – obszary z zakresu wiedzy i rozumienia kluczowe dla umiejętności finansowych;
- **Procesy** – obszary odnoszące się do procesów poznawczych: zdolność do rozpoznawania i stosowania pojęć związanych z finansami oraz rozumienia, analizowania, interpretowania, oceniania, wyciągania wniosków i proponowania rozwiązań;
- **Konteksty** – sytuacje, w których stosuje się wiedzę, rozumienie i umiejętności związane z kwestiami finansowymi. Należy przy tym pamiętać, że zadania w PISA są osadzone w rzeczywistych sytuacjach życiowych.

W ramach każdego z wymiarów wyróżniono także poszczególne obszary. Każde z zadań wykorzystywanych w badaniu odnosi się do każdego z trzech wyróżnionych wymiarów, a w ramach wymiaru – do określonego obszaru.

¹ Definicja umiejętności finansowych różni się nieznacznie od definicji wykorzystywanych we wcześniejszych edycjach badania, m.in. „motywację i pewność siebie” zastąpiono szerszym pojęciem „postawy”, więcej zob. OECD (2024a).

² W porównaniu z wcześniejszymi edycjami badania w założeniach teoretycznych i zakresie pomiaru wprowadzono niewielkie zmiany, m.in. zaktualizowano opisy obszarów, zmieniono nazwę i zakres obszaru „analiza informacji w kontekstach finansowych” na „analizę informacji i sytuacji finansowych” (zob. OECD, 2024a).

Zakres pomiaru umiejętności finansowych PISA 2022

	Obszary	Liczba zadań	Udział zadań w ogólnej liczbie zadań
TREŚCI Obszary wiedzy i rozumienia kluczowe dla umiejętności finansowych	Pieniądze i transakcje	11	24%
	Planowanie finansów i zarządzanie nimi	16	35%
	Ryzyko i zysk	12	26%
	Otoczenie finansowe	7	15%
	Łącznie (treści)	46	100%
PROCESY Procesy poznawcze – zdolność do rozpoznawania i stosowania pojęć związanych z finansami oraz rozumienia, analizowania, interpretowania, oceniania, wyciągania wniosków i proponowania rozwiązań	Rozpoznawanie informacji finansowych	7	15%
	Analiza informacji i sytuacji finansowych	14	30%
	Ocena zagadnień finansowych	15	33%
	Wykorzystywanie wiedzy finansowej	10	22%
	Łącznie (procesy)	46	100%
KONTEKSTY Sytuacje, w których stosuje się wiedzę, rozumienie i umiejętności związane z kwestiami finansowymi	Edukacja i praca	4	9%
	Dom i rodzina	13	28%
	Konteksty osobiste	26	57%
	Konteksty społeczne	3	7%
	Łącznie (konteksty)	46	100%

Źródło: OECD (2023) i OECD (2024a).

W ramach badania umiejętności finansowych zbierano także dane na temat postaw i zachowań uczniów związanych z finansami, co umożliwia analizowanie powiązań postaw i zachowań z umiejętnościami, ale też daje szerszy wgląd w doświadczenia piętnastolatków związane z finansami i zarządzaniem pieniędzmi. W badaniu wyróżniono cztery grupy czynników ważnych dla zrozumienia uwarunkowań i konsekwencji umiejętności finansowych: uwarunkowania umiejętności związane z dostępem do informacji i edukacji, możliwości uczenia się poprzez działania finansowe, postawy uczniów oraz zachowania finansowe, które można uznać za efekty umiejętności finansowych (zob. OECD, 2023).

Bibliografia

OECD (2023). PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. OECD Publishing.

OECD (2024a). PISA 2022 Results (Volume IV). How Financially Smart Are Students? PISA, OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/5a849c2a-en>